

กระบวนการวิจัย: นานาทัศนะสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ

**Research process: Various perspectives towards becoming
a professional researcher**

วีระยุทธ พรพจน์ธนมาต¹

Wirayut Phonphotthanamat

p.wirayut@gmail.com

Received: 19/09/66 Revised: 28/10/66 Accepted: 28/10/66

บทคัดย่อ

ในบรรดาวิธีการในการแสวงหาความรู้ ความจริง ในปัจจุบันนั้น การวิจัยถือได้ว่าเป็นวิธีการที่เชื่อถือต่อความถูกต้องของคำตอบได้มากที่สุด เพราะการวิจัยอาศัยวิธีการที่เป็นวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงเมื่อสืบค้นคำอธิบายของนักวิชาการต่อรายละเอียดปลีกย่อยในแต่ละขั้นตอนการวิจัย จะพบความหลากหลายของคำอธิบายตั้งแต่ต้นจนจบกระบวนการวิจัย บทความนี้จึงต้องการรวบรวมประเด็นความหลากหลายของคำอธิบายในแต่ละขั้นตอนการวิจัยเหล่านั้น เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงชุดของคำอธิบายต่างๆ โดยผู้เขียนได้แบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 9 ขั้นตอนและได้รวบรวมคำถามและคำตอบที่หลากหลายในแต่ละประเด็น รวมถึงได้แสดงทัศนะส่วนตัวในแต่ละประเด็นนั้นๆ ด้วย ทั้งนี้ ผู้เขียนได้เสนอแนะทางออกสำหรับผู้ทำวิจัยต่อปัญหาความหลากหลายของคำอธิบายในหลักเกณฑ์ในการวิจัยเพื่อนำไปสู่การเป็นนักวิจัย

1

คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

มีออซิป ดังนี้ (1) ควรอ้างอิงหลักเกณฑ์ต่างๆ จากนักวิชาการเสมอ (2) ควรเลือกอ้างอิงหลักเกณฑ์จากนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก (3) ควรอ้างอิงข้อมูลจากหลายแหล่ง และ (4) ควรพิจารณาถึงเหตุผลที่แท้จริงของการกำหนดหลักเกณฑ์นั้นๆ และตัดสินบนพื้นฐานที่เหมาะสมกับการวิจัยของตน

คำสำคัญ: การวิจัย; ระเบียบวิธีวิจัย; กระบวนการวิจัย

Abstract

Research is generally regarded as the most dependable method for acquiring knowledge and truth, given its reliance on scientific procedures. However, a close examination of scholarly explanations pertaining to each step in the research process reveals a multitude of varying explanations. This article seeks to aggregate the various interpretations at each stage of research to portray the range of distinct explanations. The author organizes the research process into nine phases, amassing varied inquiries and responses on each matter, and provides his own viewpoints on each of these matters. Moreover, the author suggests several recommendations for researchers to reconcile the diversity in criteria for research explanations. These are (1) Researchers should consistently cite standards from reputable scholars (2) Criteria from distinguished academics should be referenced by researchers (3) Researchers should consult information from an array of sources and (4) It is crucial for researchers to contemplate the actual rationale behind establishing those criteria and form judgments that are most applicable to

their research. By doing so, the author aims to illustrate how diverse perspectives and criteria within the research process can be synthesized and navigated effectively to uphold the reliability and validity of research outcomes

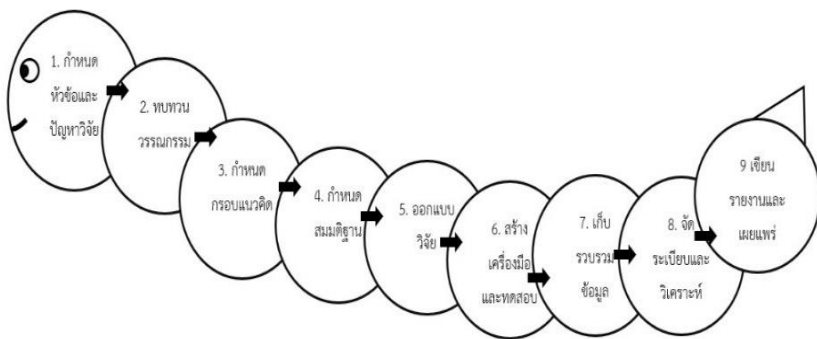
Keywords: research; research methodology; research process

บทนำ

บนโลกใบนี้มีหลากหลายเรื่องราวหรือปรากฏการณ์ที่รายล้อมรอบตัวมนุษย์ที่ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าหาคำตอบไว้ หรืออาจมีการค้นคว้าหาคำตอบไว้แล้ว แต่เมื่อต่างเวลา ต่างบริบท ต่างสถานที่ ก็ชวนให้เกิดคำถามหรือข้อสงสัยในคำตอบนั้น และโดยธรรมชาติของมนุษย์ซึ่งเป็นผู้มีสติปัญญาและความสงสัยใคร่รู้จึงเป็นธรรมชาติที่จะต้องพยายามเข้าถึงความรู้ ความจริง เหล่านั้น ในบรรดาวิธีการเข้าถึงความรู้ ความจริง ซึ่งมีได้หลากหลาย อาทิ การใช้ประสบการณ์ส่วนตัว การใช้ความเห็นพ้องร่วมกับผู้อื่น การไต่ถามผู้รู้ การใช้เหตุผล และจากการหยั่งรู้ ต่างเป็นวิธีที่มีข้อจำกัดในการเข้าถึงความรู้ ความจริง ทำให้บรรดาสรรพศาสตร์ในโลกใบนี้ต่างมุ่งแสวงหาความรู้ ความจริง ด้วยวิธีการที่ได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ที่สุด คือ “การวิจัย” ที่เป็นเช่นนั้นเพราะการวิจัยอาศัย “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” หรืออาจนิยามได้ว่า การวิจัย เป็น “กระบวนการในการแสวงหาความรู้ ความจริง ต่อปัญหา หรือคำถามวิจัยที่ตั้งไว้ด้วยวิธีการที่เป็น

ระบบ มีระเบียบกฎเกณฑ์ หรือเป็นวิทยาศาสตร์” (วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2566, หน้า 22) กล่าวคือ วิธีการทางวิทยาศาสตร์เน้นการใช้เหตุผลและการทดสอบเชิงประจักษ์ ทำให้ความรู้ ความจริง ที่ได้มาโดยวิธีนี้ จะได้รับการตรวจสอบในทุกขั้นตอน เพื่อเกิดความมั่นใจและแน่ใจได้ว่า ความรู้ที่ได้มาไม่ยึดติด หรือขึ้นกับตัวบุคคลผู้แสวงหาความรู้ ความจริง (ศุภชัย ยาวะประภาษ, 2544, หน้า 5)

เมื่อกล่าวถึงขั้นตอนการวิจัยที่มีความเป็นวิทยาศาสตร์นั้น อาจแบ่งได้เป็น 9 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัย 2) การทบทวนวรรณกรรม 3) การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย 4) การกำหนดสมมติฐาน 5) การออกแบบวิจัยและเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย 6) การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย 7) การเก็บรวบรวมข้อมูล 8) การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล และ 9) การเขียนรายงานการวิจัยและเผยแพร่ (วีระยุทธ พรพจน์ธนมาศ, 2566, หน้า 24-30) ซึ่งในแต่ละขั้นแต่ละตอนล้วนแต่มีระบบมีระเบียบกฎเกณฑ์

ภาพที่ 1 ขั้นตอนการวิจัย

อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาเชิงรายละเอียดของคำอธิบายโดยนักวิชาการแล้ว ผู้เขียนพบว่าในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยนั้น มีหลายประเด็นที่นักวิชาการมีคำอธิบายที่แตกต่างกันไป การอ่านหนังสือหรือตำราจากนักวิชาการเล่มใดเล่มหนึ่งอาจทำให้ผู้ศึกษาไม่ทราบข้อมูลหรือมุมมองต่างๆ อย่างรอบด้าน เข้าทำนองตกอยู่ในสภาวะตาบอดคลำช้างที่เห็นข้อมูลเพียงด้านเดียวและเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถูกต้องเป็นความจริงเพียงหนึ่งเดียว ดังนั้น หากมีการรวบรวมประเด็นความแตกต่างทางความคิดนั้น เพื่อเป็นข้อมูลให้ผู้ศึกษาได้เห็นมุมมองหรือทัศนะที่แตกต่างเหล่านั้น จะเป็นประโยชน์ในการได้เห็นข้อมูลอย่างรอบด้าน ได้เห็นภาพรวมของทัศนะที่ต่างกันไป ซึ่งอาจนำไปใช้ประโยชน์ในการวิพากษ์ ถกเถียงกันต่อไปได้ ทั้งนี้ นอกจากการรวบรวมทัศนะของนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่หลากหลาย บทความนี้ยังได้สอดแทรกทัศนะของผู้เขียนในแต่ละประเด็นอีกด้วย จึงเป็นที่มาของบทความเรื่อง “กระบวนการวิจัย : นานาทัศนะสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ”

ในส่วนต่อไปของเนื้อหา ผู้เขียนได้รวบรวมคำถามถึง 22 ประเด็น ที่พบว่าเมื่อตั้งคำถามเหล่านั้นแล้ว นักวิชาการมีคำตอบที่แตกต่างหลากหลายกันอย่างไรบ้าง โดยคำถามเหล่านั้นได้นำมาจัดเรียงอยู่ในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัยทั้ง 9 ขั้น จากนั้นจึงนำไปสรุปสรุปในช่วงท้ายโดยมีการให้ข้อเสนอแนะที่นำไปสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ 4 ประการ

กระบวนการวิจัย : นานาทศนะสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ

จากกระบวนการวิจัย 9 ขั้นตอนดังกล่าวก้าวไปในตอนต้นนั้น หากพิจารณาในแต่ละขั้นโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลาย ๆ ฉบับ จะพบว่าในแต่ละขั้นนั้น มีหลายประเด็นที่หากตั้งคำถามจะได้รับคำตอบที่หลากหลายจากนักวิชาการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัย

ในขั้นการกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัยนั้น มีประเด็นที่นักวิชาการมีความเห็นต่างกัน ดังนี้

1.1 หัวข้อวิจัย (research topic) กับปัญหาวิจัย (research problem) สิ่งใดเกิดก่อนกัน?

หัวข้อวิจัย หมายถึง เรื่องราวที่นักวิจัยมีความสนใจ สงสัย มีคำถามในใจ ต้องการที่จะรู้ข้อมูลเพิ่มเติมและตั้งใจที่จะหาคำตอบให้ชัดเจน (ปาริชาติ สดก ปิตานนท์, 2549, หน้า 65) ส่วนปัญหาวิจัย หมายถึง สิ่งที่นักวิจัยสงสัยใคร่รู้และต้องการดำเนินการศึกษาหาคำตอบโดยอาศัยการวิจัย (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2566, หน้า 80) ทั้งหัวข้อวิจัยและปัญหาวิจัยนั้นเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของกระบวนการวิจัย อย่างไรก็ตาม หากตั้งคำถามว่าในการเริ่มต้นทำวิจัยนั้น สิ่งใดเกิดก่อนกัน? ต่อคำถามนี้ ในหนังสือของนักวิชาการมีการไล่เรียงประเด็นในการอธิบายแตกต่างกัน โดยสามารถจำแนกได้เป็น 4 กลุ่ม กลุ่มแรก เช่น สุภชัย ยาวะประภาส (2544, หน้า 1-20) และศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2551, หน้า 67) อธิบายไล่เรียงเริ่มจากหัวข้อวิจัยและนำไปสู่ปัญหาวิจัย ทำให้อนุมาน

ได้ว่าหัวข้อวิจัยน่าจะเกิดก่อนปัญหาวิจัย กลุ่มที่สอง เช่น พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531, หน้า 39-42) รวีวรรณ ชินะตระกูล (2545, หน้า 17-27) และสุวิทย์ ภาณุจารย์ (2563, หน้า 14) อธิบายจากปัญหาวิจัยไปสู่หัวข้อวิจัย ซึ่งทำให้อนุมานได้ว่าปัญหาวิจัยน่าจะเกิดก่อนหัวข้อวิจัย ส่วนนักวิชาการกลุ่มที่สาม เช่น องอาจ นัยพัฒน์ (2551, หน้า 34) และ ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2552, หน้า 7) อธิบายรวมกันเป็น “หัวข้อปัญหาวิจัย” ทำให้ผู้อ่านอาจอนุมานได้ว่าเป็นเรื่องหรือประเด็นเดียวกัน ขณะที่กลุ่มที่สี่ ธานินทร์ ศิลป์จารุ (2557, หน้า 21-22) อธิบายไว้อย่างชัดเจนว่า ทั้งหัวข้อและปัญหาวิจัยจะเกิดขึ้นได้จากแนวคิดร่วมกันต้องปรับจนเข้าหากันจนได้ความลงตัว คำถามว่าอะไรเกิดก่อนกันจึงเป็นปัญหาโลกแตก เช่นเดียวกับคำถามว่ากำกับข้ออะไรเกิดก่อนกัน

สำหรับผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับธานินทร์ ศิลป์จารุ (2557) ว่าในความเป็นจริงเป็นไปได้ทั้งสองกรณี กล่าวคือบางกรณีนักวิจัยอาจมีหัวข้อวิจัยที่สนใจศึกษาอยู่ก่อนแล้ว เช่น ต้องการศึกษารื่องการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จึงนำไปสู่การกำหนดปัญหาวิจัยว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับใด แต่บางกรณีนักวิจัยบางรายอาจเริ่มจากการมีปัญหาวิจัยที่สนใจศึกษาอยู่ก่อนแล้วจึงนำไปสู่การกำหนดหัวข้อวิจัย เช่น อาจเริ่มจากการอ่านข่าวการทุจริตคอร์รัปชันในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแล้วเกิดความสงสัยว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยมีการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลอยู่ในระดับใด จากนั้นจึงนำไปสู่การกำหนดเป็นหัวข้อ การศึกษาการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไทยก็ได้

1.2 ปัญหาวิจัย (research problem) กับคำถามวิจัย (research question) เหมือนกันหรือไม่?

ในที่นี้อาจแบ่งนักวิชาการได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก เช่น นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552, หน้า 14) และ ทิพย์สิริ กาญจนवासี และศิริชัย กาญจนवासี (2561, หน้า 41-49) เห็นว่าทั้งสองสิ่งนี้มีความคล้ายคลึงกัน คือ เป็นข้อความหรือคำถามที่นักวิจัยกำหนดขึ้นเพื่อศึกษาค้นคว้าแสวงหาวิธีการแก้ไข แต่นักวิจัยมักใช้คำว่าปัญหาวิจัยในขอบเขตที่กว้างกว่าคำถามวิจัย ขณะที่นักวิชาการอีกกลุ่ม เช่น บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธ์ และพิสมัย เสรีขจรกิจเจริญ (2560, หน้า 32) วรัญญา ภัทรสุข (2557, หน้า 45) พิษิต ฤทธิจรรณู (2561, หน้า 61) ธนัน อนุมานราชชน (2544, หน้า 61) และณัฐวิภา สิ้นสุวรรณ (2564, หน้า 59) กลับเห็นว่าแม้จะใช้คำที่ต่างกันแต่ความหมายเหมือนกัน คือ เป็นข้อความที่ชี้ให้เห็นประเด็นสงสัยหรือคำถามที่นักวิจัยสงสัยใคร่รู้ต้องการดำเนินการเพื่อหาคำตอบโดยอาศัยกระบวนการวิจัย

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า ในประเด็นความแตกต่างในคำอธิบายดังกล่าว นั้นผู้เขียนเห็นด้วยกับนักวิชาการกลุ่มหลังว่า แม้จะใช้คำที่ต่างกันแต่ความหมายเหมือนกัน คือ เป็นข้อความที่ชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่นักวิจัยสงสัยใคร่รู้ซึ่งต้องดำเนินการเพื่อหาคำตอบโดยอาศัยกระบวนการวิจัย

1.3 ปัญหาวิจัยจำเป็นต้องเขียนในรูปประโยคคำถามหรือไม่?

ในประเด็นการเขียนปัญหาวิจัยว่าจำเป็นต้องอยู่ในรูปประโยคคำถามหรือไม่นั้น แบ่งนักวิชาการได้เป็น 3 กลุ่ม นักวิชาการกลุ่มแรกซึ่งเป็นส่วนใหญ่ เช่น Kerlinger (1986, p. 17) ศุภชัย ยาวะประภาส (2544, หน้า 18) ชไมพร ภาณุจนกิจสกุล (2556, หน้า 17) และณัฐวิภา สินสุวรรณ (2564, หน้า 69) มีความเห็นสอดคล้องกันว่า ปัญหาวิจัยจะเขียนอยู่ในรูปประโยคคำถาม ขณะที่นักวิชาการกลุ่มที่สอง เช่น พรณิ ลีกิจวัฒน์ (2553, หน้า 35) กลับเห็นว่าปัญหาวิจัยอาจเขียนอยู่ในรูปประโยคคำถามหรือประโยคบอกเล่าก็ได้ โดยต้องมีความหมายเช่นเดียวกัน ส่วนนักวิชาการกลุ่มที่สาม เช่น ธนัน อนุমানราชชน (2544, หน้า 63) เห็นว่า แม้ว่าจะสามารถเขียนปัญหาวิจัยในรูปประโยคคำถามหรือประโยคบอกเล่าก็ได้ แต่การเขียนในรูปประโยคคำถามเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด เพราะสามารถทำได้ง่ายและทำให้หัวข้อที่ทำการศึกษามีความชัดเจน

ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับนักวิชาการกลุ่มที่สามว่า แม้ว่าจะสามารถเขียนปัญหาวิจัยในรูปประโยคบอกเล่าได้ แต่การเขียนในรูปประโยคคำถามเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุด สามารถทำได้ง่ายและทำให้หัวข้อที่ทำการศึกษามีความชัดเจน

1.4 วัตถุประสงค์วิจัยจำเป็นต้องอยู่ในรูปประโยคบอกเล่าใช่หรือไม่?

ในประเด็นนี้นักวิชาการจำนวนมาก เช่น กุหลาบ รัตนสังฆธรรม (2550ก, หน้า 35) สุวิมล ติรกานันท์ (2549, หน้า 47) ณัฐวิภา สินสุวรรณ (2564, หน้า 69) และ เพ็ญแข แสงแก้ว (2541, หน้า 15) ต่างเห็นสอดคล้องกันว่าต้องเขียนวัตถุประสงค์วิจัยในรูปประโยคบอกเล่า ไม่ควรเขียนในรูปประโยค

คำถาม อย่างไรก็ตาม มีนักวิชาการที่มีความเห็นต่าง คือ วัลลภ ลำพาย (2551, หน้า 31) เห็นว่า นอกจากจะเขียนในรูปประโยคบอกเล่าได้แล้ว ยังสามารถเขียนเป็นประโยคคำถามได้ เช่น “เพื่อศึกษาว่าบุคลากรสำนักงาน ก.พ. ที่มีระดับการศึกษา เพศ อายุ แตกต่างกัน จะมีประสิทธิผลในการปฏิบัติงานแตกต่างกันหรือไม่”

ผู้เขียนเห็นว่าการเขียนวัตถุประสงค์วิจัยควรอยู่ในรูปประโยคบอกเล่า ซึ่งประโยคที่วัลลภ ลำพาย ได้ยกตัวอย่างมานั้นสามารถแปลงให้อยู่ในรูปประโยคบอกเล่าได้ว่า “เพื่อเปรียบเทียบประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากรสำนักงาน ก.พ. จำแนกตาม ระดับการศึกษา เพศ และอายุ”

1.5 ควรกำหนดจำนวนข้อวัตถุประสงค์วิจัยมากน้อยเพียงใด?

ในประเด็นนี้ เนื่องจากการทำวิจัยโดยทั่วไปนักวิจัยมักกำหนดวัตถุประสงค์วิจัยมากกว่า 1 ข้อ แต่จะมีจำนวนมากน้อยเพียงไรจึงจะเป็นการเหมาะสมนั้น นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างหลากหลาย อาทิ กุหลาบ รัตนสังฆธรรม (2550ก, หน้า 34) เห็นว่าควรกำหนดวัตถุประสงค์วิจัยประมาณ 2-5 ข้อก็พอ ส่วน บุญธรรม จิตอนันต์ (2545, หน้า 32) และวัลลภ ลำพาย (2551, หน้า 32) เห็นสอดคล้องกันว่าควรกำหนดวัตถุประสงค์วิจัยประมาณ 3-5 ข้อ ขณะที่ วรรณิ์ แกมเกตุ (2555, หน้า 64) เห็นว่าควรกำหนดวัตถุประสงค์วิจัยเพียง 2-3 ข้อ

ในประเด็นจำนวนข้อของวัตถุประสงค์วิจัยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าคงต้องพิจารณาอย่างน้อย 3 ประการ 1) พิจารณาจากระยะเวลา ว่านักวิจัยมีระยะเวลาในการดำเนินการมากน้อยเพียงใด (เช่น ทำดุชฎินิพนธ์มีเวลาเป็นปี ๆ หรือทำการค้นคว้าอิสระ มีเวลาจำกัดไม่กี่เดือน) 2) ความยากในการหาคำตอบในแต่ละข้อของวัตถุประสงค์วิจัย (เช่น บางข้อต้องใช้การสัมภาษณ์ บางข้อต้องใช้แบบสอบถาม หรือต้องทำทั้งสองอย่างและแต่ละข้อต้องเก็บข้อมูลจากประชากรต่างกลุ่มกัน) และ 3) ความสนใจของนักวิจัยว่านักวิจัยมีความสนใจสงสัยใคร่รู้ที่จะต้องการแสวงหาคำตอบในกี่ประเด็น แต่โดยทั่วไปถ้าให้กล่าวแบบกลาง ๆ แล้ว ผู้เขียนเห็นว่าควรมีจำนวนวัตถุประสงค์วิจัยประมาณ 2-5 ข้อ

ขั้นที่ 2 การทบทวนวรรณกรรม

ในประเด็นการทบทวนวรรณกรรมนั้น วีระยุทธ พรพจน์ธนาต (2565ข) ได้รวบรวมความแตกต่างของมุมมองต่อการทบทวนวรรณกรรม 3 ประเด็น ได้แก่ 1) ในการทบทวนวรรณกรรมควรนำเสนอความเห็นส่วนตัวหรือไม่? 2) การนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควรนำเสนอแบบแยกส่วนหรือแบบบูรณาการ? และ 3) เอกสารที่ควรนำมาใช้อ้างอิงควรเขียนมาแล้วไม่เกินกี่ปี? สรุปได้ ดังนี้

2.1 ในการทบทวนวรรณกรรมควรนำเสนอความเห็นส่วนตัวหรือไม่?

ในประเด็นนี้แบ่งนักวิชาการได้เป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ อัญชญา ณะระนอง (2554) ชีรภัทร เสรีรังสรรค์ (2561) และศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2551) เห็น

ว่า การทบทวนวรรณกรรมเป็นการสังเคราะห์ความรู้และผลการศึกษาในเรื่องนั้นๆ ที่ได้กระทำมาในอดีต มิใช่ของนักวิจัยเอง ดังนั้นจึงไม่ควรวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นของตนเองมากกว่าที่จำเป็น ขณะที่กลุ่มที่สอง คือ กาญจนา วัธนสุนทร (2550) กลับมีความเห็นต่าง โดยเห็นว่าไม่ควรเขียนในลักษณะนำวรรณกรรมที่ได้ทบทวนมาปะติดปะต่อกันโดยปราศจากความเห็น ต้องเสนอความเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์และประเมินค่าด้วย

สำหรับประเด็นนี้ผู้เขียนมองว่า การทบทวนวรรณกรรมซึ่งนิยามได้ว่าเป็น “กระบวนการในการดำเนินการค้นหา ศึกษาค้นคว้า รวบรวม วิเคราะห์และประเมินค่า และนำเสนอผลงานทางวิชาการที่น่าเสนอแนวคิด ทฤษฎี หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่นักวิจัยสนใจศึกษา” (วีระยุทธ พรพจน์ธนาศ, 2566, หน้า 99) นั้น หลักใหญ่ใจความของการทบทวนวรรณกรรมจึงเป็นการทบทวนจากความรู้ที่มีอยู่ก่อนหน้า ดังนั้นนักวิจัยจึงไม่ควรวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นของตนเองมากกว่าที่จำเป็นจนเข้าข่ายแทบไม่ได้ทบทวนงานในอดีต แต่ทั้งนี้ในการนำเสนอควรมีการวิเคราะห์/สังเคราะห์เนื้อหาที่ได้ทำการทบทวนมาก่อนนำเสนอมิใช่เพียงการนำข้อความมาปะติดปะต่อกันเท่านั้น

2.2 การนำเสนอแนวคิด ทฤษฎี และส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องควรนำเสนอแบบแยกส่วนหรือแบบบูรณาการ?

ในประเด็นนี้แบ่งนักวิชาการออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก อาทิ อภิวัฒน์ สมานธิ (2561) และศศิธร แม้นสงวน (2562) อธิบายว่า นักวิจัยควรเขียนแยกแนวคิดทฤษฎี และส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกจากกัน ซึ่งเป็นรูปแบบ

การเขียนโดยทั่วไป กลุ่มที่สอง อาทิ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) และพงษ์เทพ สันติกุล (2561) อธิบายว่า ควรเขียนแนวคิด ทฤษฎี และส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมกันในเชิงบูรณาการ การทบทวนวรรณกรรมโดยแบ่งแยกเนื้อหาออกจากกันเป็น 2 ส่วนเป็นการเขียนที่ไม่ถูกต้อง เพราะเนื้อหาอาจมีความคาบเกี่ยวหรือซ้ำซ้อนกัน ขณะที่กลุ่มที่สาม อาทิ ซาลิสสา มากแผ่นทอง (2559) และ อัครวิน แสงพิกุล (2562) อธิบายว่า ควรพิจารณาว่าเป็นงานเขียนประเภทใด กล่าวคือ สามารถทำได้ทั้ง 2 แบบ การเขียนแยกเป็นส่วนๆ นิยมทำในการเขียนวิทยานิพนธ์ หรือเป็นแนวทางเริ่มต้นสำหรับผู้ทำวิจัย ส่วนการเขียนเชิงบูรณาการนิยมทำในการเขียนบทความ หรือเป็นการเขียนของผู้มีประสบการณ์

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าสามารถนำเสนอได้ทั้งแบบแยกส่วนหรือแบบบูรณาการ ซึ่งการนำเสนอแบบบูรณาการจะทำให้เนื้อหาไม่ดูซ้ำซ้อนกัน อย่างไรก็ตามต้องพึงพิจารณาด้วยว่า นักวิจัยมีประสบการณ์หรือไม่ หรือหน่วยงานที่ตนสังกัดมีการกำหนดรูปแบบหัวข้อการนำเสนอไว้แบบแยกส่วนหรือไม่

2.3 เอกสารที่นำมาใช้อ้างอิงควรเขียนมาแล้วไม่เกินกี่ปี?

ในประเด็นนี้แบ่งนักวิชาการได้เป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ (2549) และนางลักษณ์ วิรัชชัย (2552) เห็นว่าเอกสารที่นำมาใช้อ้างอิงไม่ควรย้อนหลังเกิน 5 ปี ควรเลือกเฉพาะเอกสารที่มีความทันสมัย โดยพิจารณาจากการตีพิมพ์ครั้งที่พิมพ์ล่าสุด กลุ่มที่สอง อาทิ พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (2558) และอรพรรณ คงมาลัย และอัญญา ดิษฐานนท์

(2562) เห็นว่าเอกสารที่นำมาอ้างอิงไม่ควรย้อนหลังเกิน 10 ปี ขณะที่กลุ่มที่สาม อาทิ ศรีเพ็ญ ทรัพย์มณฑัย มนวิภา ผดุงสิทธิ์ และนภดล ร่มโพธิ์ (2557) พชณี เชยจรรยา (2558) นิภา ศรีไพโรจน์ (2531) และวรัญญา ภัทรสุข (2557) กลับไม่กำหนดจำนวนปีย้อนหลังของเอกสารอ้างอิง โดยมองว่าควรคัดเลือกจากเอกสารที่ทันสมัย แต่เนื่องจากไม่มีหลักเกณฑ์แน่นอนว่างานวิจัยที่คัดเลือกลักษณะนั้นควรย้อนหลังไม่เกินกี่ปี จึงให้อยู่ในดุลยพินิจของนักวิจัยเองเพราะในความเป็นจริงหนังสือหรือเอกสารเก่าๆ บางเล่มที่ยังใช้ได้ตื่อยก็มี

ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าสาเหตุที่ต้องมีการกล่าวถึงความเก่าของเอกสารนั้นเป็นการป้องกันการทบทวนวรรณกรรมที่ขาดความทันสมัย ซึ่งเอกสารเก่าๆ บางเล่มที่ยังใช้ได้ตียังมีอยู่ ดังนั้นการกำหนดปีย้อนหลังของเอกสารที่ทบทวนจึงควรขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของนักวิจัยแต่ละคนที่ควรทำให้แน่ใจได้ว่าความรู้ที่ได้ทบทวนมานั้นมีความทันสมัยครอบคลุมถึงปัจจุบันด้วยแล้ว

ขั้นที่ 3 การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย

3.1 การวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่?

ในประเด็นนี้ วรณี แกมเกตุ (2555, หน้า 72-73) ได้ตั้งข้อสังเกตถึงความหลากหลายของมุมมองในการกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยเชิงคุณภาพว่า ทักษะของนักวิจัยเชิงคุณภาพกลุ่มหนึ่งเห็นว่า การวิจัยเชิงคุณภาพมีเป้าหมายในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์เฉพาะกลุ่มเล็กๆ มิได้ต้องการผลสรุปที่เป็นการอ้างอิงไปยังประชากร เป็นการศึกษาเพื่อสร้างกฎเกณฑ์หรือ

ทฤษฎีฐานราก (grounded theory) ดังนั้น การวิจัยประเภทนี้จึงไม่จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดในการวิจัย ขณะที่นักวิจัยเชิงคุณภาพอีกกลุ่มกลับพิจารณาว่าการวิจัยเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางทฤษฎีรองรับเช่นกัน แม้ว่าจะไม่ได้มุ่งเก็บรวบรวมข้อมูลมาทำการทดสอบกับกรอบแนวคิด แต่ก็ควรกำหนดกรอบแนวคิดชั่วคราวไว้ก่อนไม่ใช่ดำเนินการแบบไร้ทิศทาง

ในประเด็นกรอบแนวคิดในการวิจัยนั้น ผู้เขียนเห็นว่าในงานวิจัยเชิงปริมาณ นักวิจัยควรอย่างยิ่งในการสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย เพราะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่านักวิจัยได้มีการทบทวนวรรณกรรมมาเป็นอย่างดีแล้วกระทั่งสามารถกำหนดเป็นกรอบแนวคิดแสดงความสัมพันธ์ของเรื่องได้ อย่างไรก็ตามหากเป็นวิจัยเชิงคุณภาพโดยเฉพาะในกรณีที่เป็นการศึกษาแบบทฤษฎีฐานรากนั้น นักวิจัยอาจทำการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยในลักษณะที่เป็นกรอบแนวคิดชั่วคราวซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม

ขั้นที่ 4 การกำหนดสมมติฐาน

4.1 การวิจัยเชิงพรรณนาในการวิจัยเชิงปริมาณต้องกำหนดสมมติฐานวิจัยหรือไม่?

ในประเด็นนี้ นักวิชาการบางท่าน เช่น กุหลาบ รัตนสังขธรรม (2550ข, หน้า 84) เห็นว่าสำหรับการวิจัยเชิงพรรณนาข้อมูลทั่วไปที่เป็นการศึกษาตัวแปรเดียวคือไม่ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรไม่จำเป็นต้องกำหนดสมมติฐาน ขณะที่นักวิชาการบางท่าน เช่น Lastrucci (1963, pp.110-111) และเพ็ญแข

แสงแก้ว (2541, หน้า 34) กลับเห็นต่างว่า ในการวิจัยเชิงพรรณนา สมมติฐานจะมีความหมายถึงข้อความที่คาดเดาอย่างมีเหตุมีผลเกี่ยวกับลักษณะของเหตุการณ์หรือข้อเท็จจริงที่นักวิจัยต้องการศึกษาโดยไม่จำเป็นต้องมีการเขียนระบุเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ดังนั้นจึงสามารถกำหนดสมมติฐานในการวิจัยเชิงพรรณนาได้

ในกรณีการกำหนดสมมติฐานสำหรับการวิจัยเชิงพรรณนาที่เป็นการศึกษาตัวแปรเดี่ยวนั้น ผู้เขียนเห็นว่านักวิจัยจะกำหนดสมมติฐานหรือไม่ก็ได้ แต่ทั้งนี้ในกรณีที่ไม่ได้กำหนดสมมติฐาน นักวิจัยก็ควรมีสมมติฐานในใจซึ่งก็คือคำตอบที่คาดว่าจะได้รับซึ่งได้มาจากการทบทวนวรรณกรรมมาเป็นอย่างดีอยู่แล้ว

ขั้นที่ 5 การออกแบบวิจัยและเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย

ในประเด็นนี้ วีระยุทธ พรพจน์ธนาต (2565ก) ได้ทำวิจัยโดยเก็บรวบรวมข้อมูลคำอธิบายของนักวิชาการไทยจากหนังสือ 324 เล่มในห้องสมุดมหาวิทยาลัยไทย 4 แห่ง ได้แก่ 1) สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยรามคำแหง 2) หอสมุดสุขุม นวพันธ์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ 3) สำนักงานวิทยทรัพยากร จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (หอสมุดกลาง) และ 4) หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

5.1 การจับสลากแบบแทนที่หรือแบบไม่แทนที่เหมาะสมกว่ากัน? การสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (simple random sampling) นั้น นักวิชาการมักอธิบายถึง

วิธีการจับสลาก อย่างไรก็ตามในความเป็นจริง จากหนังสือที่อธิบายเรื่องนี้ 120 เล่ม พบว่า มีการอธิบายที่แตกต่างกันแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2549) และสุวรรณา ชูโชติ (2541) อธิบายว่า การจับสลากแบบแทนที่เหมาะสมกว่า และยกตัวอย่างการจับสลากเพื่อเกณฑ์ทหารว่า ไม่อาจนับเป็นการสุ่มตัวอย่างอย่างแบบง่ายเพราะเป็นการจับสลากแบบไม่แทนที่ กลุ่มที่สอง อาทิ สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) และพรณี ลีกิจวัฒน์ (2553) อธิบายว่า การจับสลากแบบไม่แทนที่ที่เหมาะสมกว่า เพราะการจับสลากแบบแทนที่อาจจับได้หน่วยตัวอย่างเดิมซึ่งในความเป็นจริงก็ไม่สามารถเก็บข้อมูลซ้ำจากหน่วยตัวอย่างเดิมได้ เป็นการเสียเวลา ไม่มีประโยชน์ และกลุ่มที่สาม อาทิ ธานินทร์ ศิลป์จารุ (2557) และนิภา ศรีไพโรจน์ (2531) อธิบายว่า สามารถกระทำได้ทั้ง 2 แบบ

ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่านักวิจัยสามารถจับสลากแบบแทนที่หรือไม่แทนที่ก็ได้ ขึ้นอยู่กับว่าให้ความสำคัญกับเรื่องใด หากให้ความสำคัญกับเรื่องโอกาสแห่งความน่าจะเป็นที่ทุกหน่วยตัวอย่างที่ถูกจับได้อยู่บนพื้นฐานของโอกาสแห่งความน่าจะเป็นเท่าๆ กันแล้ว ก็ควรจะจับสลากแบบแทนที่ แต่หากไม่ต้องการเสียเวลาเพราะการจับสลากแบบแทนที่มีโอกาสจับได้หน่วยตัวอย่างเดิมซึ่งสุดท้ายก็ไม่สามารถเก็บข้อมูลจากหน่วยตัวอย่างเดิมนั้นได้อยู่ดี ซึ่งถือเป็นการเสียเวลาก็ควรจับสลากแบบไม่แทนที่ซึ่งจะสะดวกกว่าในทางปฏิบัติ

5.2 การสุ่มแบบมีระบบผู้วิจัยจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรหรือไม่? ในประเด็นนี้ จากหนังสือที่อธิบายเรื่องนี้ 158 เล่ม พบว่ามีความเห็น

ต่างกันแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538) และชาลิสสา มากแผ่นทอง (2559) อธิบายว่าจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร ขณะที่กลุ่มที่สอง อาทิ กุณฑลลี รื่นรมย์ (2553) และองอาจ นัยพัฒน์ (2551) อธิบายว่าไม่จำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากร

สำหรับผู้เขียนเห็นว่า โดยทั่วไปการสุ่มแบบมีระบบ ควรจะมีบัญชีรายชื่อประชากร อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติเนื่องจากในบางกรณีที่ไม่มีการมีบัญชีรายชื่อประชากร (เช่น ทำวิจัยที่มีประชากรเป็นผู้มาออกกำลังกายที่สวนสาธารณะ หรือประชากรเป็นผู้มาเยี่ยมชมเว็บไซต์ขององค์กร เป็นต้น) อาจอนุโลมให้ทำการสุ่มแบบมีระบบได้

5.3 การสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอนต้องมีอย่างน้อยกี่ชั้นตอน? จากหนังสือ 57 เล่มที่อธิบายในเรื่องนี้ พบว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547) และเพ็ญแข แสงแก้ว (2541) อธิบายว่า มี 2 ชั้นตอนขึ้นไป ขณะที่กลุ่มที่สอง อาทิ ประสาท เหนืองเฉลิม (2556) และภัทรา นิคมานนท์ (2539) อธิบายว่า มี 3 ชั้นตอนขึ้นไปจึงจะเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอน

กรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า การสุ่มตัวอย่างแบบหลายชั้นตอนอาจเป็นการผสมผสานการสุ่มตัวอย่างที่อาศัยหลักความน่าจะเป็นหลากหลายวิธีการด้วยกัน หรืออาจเป็นการสุ่มตัวอย่างวิธีเดียวกันแต่หลายชั้นตอนก็ได้ โดยที่ชั้นตอนที่ว่าการมีชั้นตอนอย่างน้อย 2 ชั้นขึ้นไป แต่ชั้นตอนที่ผสมต้องไม่ใช่ชั้นตอนแบบการสุ่มแบบแบ่งชั้นภูมิที่อาศัยการสุ่มแบบง่ายหรือแบบมีระบบในชั้นตอนสุดท้าย

หรือการสุ่มแบบแบ่งกลุ่มที่อาศัยการสุ่มแบบง่ายหรือแบบมีระบบในขั้นตอนสุดท้าย เพราะถึงแม้จะมี 2 ชั้น แต่จะเรียกว่าเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นภูมิหรือแบบแบ่งกลุ่ม ไม่ใช่แบบหลายขั้นตอน

5.4 การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญกับแบบตามสะดวกเหมือนกันหรือไม่? การสุ่มตัวอย่างแบบนี้ถือเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบไม่อาศัยหลักความน่าจะเป็น ซึ่งหากถามว่าการสุ่มตัวอย่างสองแบบนี้เหมือนกันหรือไม่นั้น จากหนังสือที่อธิบายเรื่องนี้ 116 เล่ม พบว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มแรก อาทิ วรรณิ แกมเกตุ (2555) และปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) อธิบายว่าเหมือนกัน ขณะที่กลุ่มที่สอง อาทิ พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2553) และจุมพล สวัสดิยากร (2520) อธิบายว่าต่างกัน

สำหรับผู้เขียนมองว่า การสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญและแบบตามสะดวกไม่ต่างกัน เพราะการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวกที่นักวิชาการอธิบายว่ายึดเอาความสะดวกหรือง่ายในการเก็บข้อมูลนั้น การที่นักวิจัยเลือกเก็บข้อมูลจากใครก็ได้ที่เป็นสมาชิกประชากรที่นักวิจัยไปพบโดยบังเอิญและยินดีให้ความร่วมมือซึ่งนักวิชาการอธิบายว่าเป็นการสุ่มแบบบังเอิญนั้น ก็คือความสะดวกหรือง่ายในการเก็บข้อมูลของนักวิจัยเช่นเดียวกัน

5.5 การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดประชากร ควรเก็บร้อยละเท่าไร? จากหนังสือที่อธิบายเรื่องนี้ 82 เล่ม พบว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก อาทิ ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ (2504) และจุมพล สวัสดิยากร (2520) อธิบายเป็นร้อยละแบบจุด และกลุ่มที่สอง อาทิ บุญชม ศรีสะอาด

(2545) และ สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) อธิบายเป็นร้อยละแบบช่วง โดยที่ในแต่ละกลุ่มจะประกอบไปด้วยกลุ่มย่อยๆ หลากหลายที่ให้คำอธิบายไม่เหมือนกัน

ผู้เขียนมองว่าการใช้เกณฑ์กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณาจากขนาดของประชากรว่าควรเก็บร้อยละเท่าไรนั้น เป็นเกณฑ์ที่ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับและมีความแตกต่างหลากหลายของคำอธิบายมาก การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่มีความน่าเชื่อถือน่าจะใช้วิธีการอื่นๆ จึงเหมาะสมกว่า เช่น การคำนวณจากสูตร การใช้ตารางสำเร็จรูป หรือใช้โปรแกรม G*Power ดูจะเป็นการเหมาะสมกว่า หรือหากต้องการใช้เกณฑ์ดังกล่าวจริงอย่างน้อยก็ควรอ้างอิงถึงนักวิชาการที่อธิบายไว้ว่าควรเก็บจำนวนเท่าไร เพราะนักวิชาการแต่ละท่านกล่าวไว้ไม่ตรงกัน

ขั้นที่ 6 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

6.1 แบบสอบถามควรมีความยาวมากน้อยเพียงใด?

ในประเด็นนี้ นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างหลากหลาย เช่น Cook, Heath and Thompson (2000) เห็นว่าแบบสอบถามที่เหมาะสมความยาวไม่ควรเกิน 2 หน้ากระดาษ A4 ปฏิมา มั่นศิลป์ (2553) เห็นว่าความยาวไม่ควรเกิน 3-4 หน้า Sudman and Blair (1998) เห็นว่าไม่ควรเกิน 4 หน้า ซึ่งความเห็นของนักวิชาการทั้งหมดที่กล่าวมามีความแตกต่างอย่างมากจาก เครือวัลย์ ลิ้มปิยะศรีสกุล (2539, หน้า 19) ที่เห็นว่าแบบสอบถามควรมีความยาวไม่เกิน 10 หน้า

ผู้เขียนเห็นว่าเรื่องความยาวของแบบสอบถามนั้น สาเหตุที่ต้องมีการกล่าวถึงความยาวของแบบสอบถามนั้น เนื่องจากหากนักวิจัยสร้างแบบสอบถามที่มีจำนวนมากเกินไปผู้ตอบต้องใช้เวลามากจะทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้ตอบหรือตอบแต่ไม่ตอบด้วยความตั้งใจซึ่งจะส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจไม่ตรงตามความเป็นจริง ดังนั้น หลักสำคัญของการสร้างแบบสอบถามคือ ต้องยึดหลักเกรงใจผู้ตอบ อย่างไรก็ตามถ้าจะให้กล่าวแบบกลางๆ คือ ไม่ควรมีความยาวเกิน 5 หน้า (หรือหากตัวแปรเยอะเกินไปไม่ควรเกิน 10 หน้า)

6.2 จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา ควรมีขั้นต่ำกี่คน?

การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา (content validity) ของเครื่องมือวิจัยนั้นเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อเป็นการสร้างหลักประกันได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นจะสามารถวัดในสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้อง แม่นยำตามที่นักวิจัยต้องการจะวัดในเรื่องนั้นๆ ได้อย่างแท้จริง ซึ่งวิธีการในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาสามารถกระทำได้หลายวิธี แต่ที่น่าจะเป็นวิธีการที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือการหาดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถาม (index of item objective congruence) ซึ่งนิยมเรียกสั้นๆ ว่า IOC วิธีการนี้จะนำเครื่องมือวิจัยไปให้ผู้เชี่ยวชาญลงความเห็นถึงความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับจุดมุ่งหมายที่ต้องการวัด แล้วนำคะแนนที่ได้มาใช้ปรับปรุงแบบสอบถาม (ข้อที่มีค่า IOC ต่ำกว่า 0.5 ต้องปรับปรุง) ทั้งนี้นักวิชาการมีความเห็นที่ต่างกันในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการพิจารณาว่าควรมีขั้นต่ำ

ก็คน กล่าวคือ นักวิชาการบางท่าน เช่น ชูศรี วงศ์รัตนะ (2549, หน้า 72) เห็นว่า ควรใช้ผู้เชี่ยวชาญขั้นต่ำ 3 คน ขณะที่ สมจิตรา เรืองศรี (2555, หน้า 328) กลับเห็นว่าต้องใช้ผู้เชี่ยวชาญขั้นต่ำ 5 คนขึ้นไป

ในเรื่องจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการหาค่า IOC นั้น ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้องกับชูศรี วงศ์รัตนะ (2549) ว่าควรใช้ขั้นต่ำ 3 คน แต่ที่สำคัญกว่านั้นคือ บุคคลที่จะถูกเลือกมาเป็นผู้เชี่ยวชาญควรมีความเชี่ยวชาญในประเด็นที่นักวิจัยต้องการศึกษาจริงๆ

6.3 เกณฑ์การตัดสินค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามควรกำหนดค่าที่เท่าใด?

การตรวจสอบความเชื่อมั่นของเครื่องมือวิจัย (reliability) คือ การตรวจสอบความคงเส้นคงวาของเครื่องมือวิจัย หรือการวัดซ้ำๆ แล้วได้ผลเหมือนเดิมหรือใกล้เคียงเดิม หากเครื่องมือวิจัยที่สร้างขึ้นมานำมาวัดซ้ำๆ แล้วได้ผลเหมือนเดิมก็จะถือว่ามีความเชื่อมั่นได้สูง (วิระยุทธ พรพจน์ธนาต, 2566, หน้า 229) ซึ่งคำถามที่ตามมาคือ ค่าความเชื่อมั่นที่ถือว่าเครื่องมือนั้นมีค่าคงเส้นคงวาเพียงพอต่อการนำไปใช้ได้ควรมีค่าไม่ต่ำกว่าเท่าไร นักวิชาการมีคำอธิบายที่แตกต่างกัน ดังนี้

อัศรา ประเสริฐสิน (2563, หน้า 280) เห็นว่าค่าความเชื่อมั่นที่น่าจะยอมรับได้อย่างน้อยควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.50 แต่จะสูงเพียงใดนั้นไม่ได้มีเกณฑ์กำหนดที่ตายตัว

ยุทธ ไกยวรรณ (2553, หน้า 474) สมจิตรา เรื่องศรี (2555, หน้า 275) เฉลิมพล ศรีหงษ์ (2565, หน้า 38) และสายฝน ไชยศรี (2565, หน้า 176) เห็นว่าค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ต้องมีค่าตั้งแต่ 0.70 ขึ้นไป จึงจะถือว่าเป็นที่ยอมรับ

ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549, หน้า 169) พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2553, หน้า 111) และ บุญใจ ศรีสถิตยัรนากร (2555, หน้า 245) เห็นว่าค่าความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ควรมีค่าไม่ต่ำกว่า 0.80 อย่างไรก็ตาม บุญใจ ศรีสถิตยัรนากร อธิบายว่าแต่กรณีที่เป็นเครื่องมือวิจัยที่นักวิจัยเริ่มพัฒนาขึ้นใหม่ ควรมีค่าความเชื่อมั่น 0.70 ขึ้นไป ส่วนพรรณี ลีกิจวัฒน์ เห็นว่ากรณีมีข้อจำกัดในการใช้เครื่องมือวัดที่มีจำนวนข้อคำถามน้อยๆ เครื่องมือนั้นอาจอนุญาตให้มีค่าความเชื่อมั่นต่ำกว่า 0.80 ได้

สุวิมล ทิรกานันท์ (2550, หน้า 182) ได้อธิบายค่าความเชื่อมั่นที่เหมาะสมว่าขึ้นอยู่กับชนิดของการวิจัยและการทดสอบ ดังนี้ 1) ในงานวิจัยพื้นฐาน (basic research) ทั่วไป ที่ศึกษาความสัมพันธ์หรือความแตกต่างของค่าเฉลี่ยระหว่างกลุ่ม ค่าความเชื่อมั่นไม่ควรต่ำกว่า 0.80 2) สำหรับเครื่องมือวิจัยที่เป็นแบบทดสอบโดยทั่วไปค่าความเชื่อมั่นไม่ควรต่ำกว่า 0.70 3) สำหรับแบบทดสอบที่ใช้ในการคัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถสูง ค่าความเชื่อมั่นไม่ควรต่ำกว่า 0.90 และ 4) สำหรับแบบทดสอบมาตรฐาน เช่น แบบทดสอบเชาว์ปัญญา ค่าความเชื่อมั่นไม่ควรต่ำกว่า 0.95

สำหรับผู้เขียน เห็นว่ายิ่งกำหนดค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสูงเท่าไร ยิ่งเป็นสิ่งสะท้อนความคงเส้นคงวาของเครื่องมือวิจัย ว่าถ้าไปถามซ้ำๆ จะได้คำตอบแบบเดิมหรือใกล้เคียงกับเดิม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญของเครื่องมือวิจัย ซึ่งโดยทั่วไปนักวิจัยจะกำหนดค่าความเชื่อมั่นที่ 0.70 หรือ 0.80 (หากต้องการให้มีความเชื่อมั่นสูงมากๆ ก็ให้กำหนดที่ 0.80 แต่ถ้าต้องการระดับที่เป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ก็เพียงพอแล้ว ก็สามารถกำหนดที่ 0.70 ก็ได้)

ขั้นที่ 7 การเก็บรวบรวมข้อมูล

7.1 อัตราการตอบกลับแบบสอบถามควรมีขั้นต่ำเพียงใด? แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นเครื่องมือวิจัยที่เป็นที่นิยมอย่างมากในการนำมาใช้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในการวิจัยเชิงปริมาณ เนื่องจากแบบสอบถามสามารถใช้เก็บข้อมูลได้ในปริมาณมากและใช้เวลาสั้นเมื่อเทียบกับเครื่องมือวิจัยอื่นๆ อย่างไรก็ตาม เมื่อนักวิจัยได้นำแบบสอบถามไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว มักพบปัญหาการได้มาซึ่งแบบสอบถามที่ไม่ครบตามจำนวนที่ต้องการ คำถามที่น่าสนใจคือ แล้วอัตราการตอบกลับของแบบสอบถามนั้นควรมีขั้นต่ำเพียงใดในทางวิชาการจึงจะยอมรับได้ คำตอบในประเด็นนี้ ถือได้ว่าเป็นอีกหนึ่งประเด็นที่นักวิชาการมีความเห็นแตกต่างกันมาก อาทิ

Baruch (1999, p.421) เห็นว่าอัตราการตอบกลับที่เหมาะสมคือไม่ต่ำกว่าร้อยละ 55.60

Singleton Jr., Straits and Straits (1993, p. 172) และ Babbie (2010, p. 273) เห็นว่าอัตราการตอบกลับ ร้อยละ 70 ถือว่าพอใช้ในระดับต่ำสุด

พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2545, หน้า 602) เห็นว่าอัตราการตอบกลับควรมี ร้อยละ 75 ขึ้นไป

University of Texas at Austin Center for Teaching and Learning (2007 cited in Saldivar, 2012, p. 9) และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547) เห็น สอดคล้องกันว่าหากเป็นการแจกแบบสอบถามด้วยตนเองควรมีอัตราการตอบกลับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 แต่ถ้าเป็นกรณีการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ควรมี อัตราการตอบกลับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 50

ส่วน สุจิตรา บุญรัตพันธุ์ (2563, หน้า 192) เห็นว่าอัตราการตอบกลับ ของแบบสอบถามควรมีร้อยละ 85 ขึ้นไป

เรื่องอัตราการตอบกลับแบบสอบถามนั้น ผู้เขียนมีความเห็นสอดคล้อง กับ University of Texas at Austin Center for Teaching and Learning (2007 cited in Saldivar, 2012) และพิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547) ว่าหากแจก แบบสอบถามด้วยตนเองควรมีอัตราการตอบกลับไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 และหาก เป็นการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์ควรพยายามให้มีอัตราการตอบกลับไม่ต่ำ กว่าร้อยละ 50 อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติโดยเฉพาะกรณีการส่งแบบสอบถาม ทางไปรษณีย์ นักวิชาการหลายท่านให้ความเห็นไว้ว่ามักได้กลับคืนมาประมาณ ร้อยละ 20 ซึ่งเป็นการยากที่จะได้กลับคืนมาถึงร้อยละ 50 ซึ่งนักวิจัยต้อง

พยายามหาเทคนิควิธีการที่จะทำให้ได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาให้มากที่สุด หรืออย่างน้อยต้องพยายามทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่ากลุ่มผู้ที่ไม่ตอบแบบสอบถามนั้นหากกลุ่มเหล่านั้นตอบจะให้คำตอบที่ไม่แตกต่างจากคนกลุ่มใหญ่ของผู้ที่ตอบแบบสอบถามมาแล้ว

ขั้นที่ 8 การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลเรียบร้อยแล้ว ในขั้นตอนนี้ต่อไปคือการนำข้อมูลที่ได้จากภาคสนามมาทำการจัดระเบียบข้อมูลและนำข้อมูลที่ถูกจัดระเบียบแล้วมาทำการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นอาจเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ หรือเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ในกรณีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณนั้นจะนำสถิติมาใช้ในการวิเคราะห์ อย่างไรก็ตาม ในทางปฏิบัติ สูตรที่ใช้ในการทดสอบความสัมพันธ์เชิงสถิติที่อธิบายโดยนักวิชาการในทางปฏิบัติจะพบสูตรที่แตกต่างกันบ้าง

8.1 การวิเคราะห์ถดถอย (regression analysis) นั้นค่า b หาได้อย่างไร?

การวิเคราะห์ถดถอยเป็นสถิติที่ใช้ในการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ และผลระหว่างตัวแปรอิสระที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณกับตัวแปรตามที่เป็นตัวแปรเชิงปริมาณ ซึ่งค่า b คือค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (regression coefficient) ซึ่งแสดงให้เห็นว่าเมื่อค่าตัวแปรอิสระเปลี่ยนแปลงไป 1 หน่วย ค่าตัวแปรตามจะเปลี่ยนแปลงไปเท่าใด หากค่า b มีค่ามากแปลว่าเมื่อค่าของตัวแปรอิสระ

เปลี่ยนแปลงไปค่าของตัวแปรตามก็จะเปลี่ยนแปลงมาก ทั้งนี้สูตรในการคำนวณหาค่า b นั้น นักวิชาการมีคำอธิบายที่แตกต่างกัน ดังนี้

กลุ่มที่หนึ่ง อาทิ กัลยา วาณิชย์บัญชา (2560, หน้า 397) และพรเพ็ญเพชรสุขศิริ (2548, หน้า 157)

$$b = \frac{S_{xy}}{S_{xx}}$$

กลุ่มที่สอง อาทิ ตำรงค์ วัฒนา (2542, หน้า 84) พิสมัย หาญมงคลพิพัฒน์ (2553, หน้า 271) และ จุฑารัตน์ วรประทีป (2561, หน้า 367) ใช้สูตรในการคำนวณหาค่า b ดังนี้

$$b = \frac{\sum(X - \bar{x})(Y - \bar{Y})}{\sum(X - \bar{x})^2}$$

กลุ่มที่สาม ได้แก่ บุญชม ศรีสะอาด (2556, หน้า 100) ใช้สูตรในการคำนวณค่า b ดังนี้

$$b = \frac{\sum XY}{\sum X^2}$$

ทั้งนี้ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่าสูตรของนักวิชาการกลุ่มที่ 1 และกลุ่มที่ 2 จะได้ค่า b ในการคำนวณออกมาเท่ากัน และเป็นค่าเดียวกับผลที่ได้จากโปรแกรม SPSS ซึ่งต่างจากนักวิชาการกลุ่มที่ 3 ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าสูตรที่ดูเหมาะสมคือสูตรของนักวิชาการกลุ่มที่ 1 และ กลุ่มที่ 2

ชั้นที่ 9 การเขียนรายงานการวิจัยและเผยแพร่

9.1 บทคัดย่อควรมีความยาวเพียงใด?

บทคัดย่อ เป็นส่วนสรุปย่อสาระสำคัญของงานวิจัยตั้งแต่เริ่มให้ กระชับสั้น ๆ ทั้งนี้เมื่อถามถึงความยาวของบทคัดย่อว่าไม่ควรเกินเท่าไร คำตอบที่ได้จากนักวิชาการนั้นมีคำอธิบายที่ต่างกัน กล่าวคือ ปารีชาติ สถา ปิตานนท์ (2549, หน้า 287) เห็นว่ารายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ความยาว บทคัดย่อควรประมาณ 100-400 คำ หากเป็นบทคัดย่อในบทความวิจัย ความยาว 100-150 คำ สุวิมล ติรกานันท์ (2549, หน้า 274) เห็นว่าไม่ควร เกิน 200 คำ Breakwell, Smith and Wright (2012, p. 538) เห็นว่าความ ยาวควรอยู่ระหว่าง 125-250 คำ Johnson and Christensen (2012) เห็น ว่าความยาวควรอยู่ระหว่าง 150-250 คำ และ Ary, Jacobs, Razavieh and Sorensen (2006, p. 607) เห็นว่าความยาวไม่ควรเกิน 600 คำ

ในเรื่องความยาวของบทคัดยอนั้น ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีคำตอบที่เป็น สากล ควรพิจารณาจากแหล่งที่ส่งตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานว่ามีการกำหนด ความยาวไว้หรือไม่และควรยึดถือปฏิบัติตามนั้น ซึ่งโดยทั่วไปความยาว กรณีเป็นบทคัดย่อในบทความวิจัย วารสารต่าง ๆ มักกำหนดความยาวไม่ เกิน 250 คำ ถ้าเป็นรายงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์มักกำหนดความยาวไม่ เกิน 1 หน้า

9.2 บทความวิจัยที่ดีพิมพ์เผยแพร่ควรมีความยาวกี่หน้า?

ในเรื่องความยาวของบทความวิจัยที่ดีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารนั้น ประเด็นนี้หากพิจารณาคำตอบจากหน่วยงานที่จัดทำวารสารโดยตรงจะพบว่าได้กำหนดความยาวของบทความต่างกัน ดังนี้ (วีระยุทธ พรพจน์ธนา มาศ, 2566, หน้า 335-336) 1) วารสารรัฐศาสตร์สาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กำหนดความยาว 15-40 หน้า 2) วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ กำหนดความยาวไม่เกิน 25 หน้า 3) วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กำหนดความยาว 15-25 หน้า 4) วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา กำหนดความยาว 15-20 หน้า 5) วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ กำหนดความยาว 10-15 หน้า และ 6) วารสารวิชาการศรีปทุม ชลบุรี กำหนดความยาว 8-10 หน้า

ในเรื่องความยาวของบทความวิจัยที่ดีพิมพ์เผยแพร่ก็เช่นเดียวกับประเด็นความยาวของบทความคัดย่อ คือ ผู้เขียนเห็นว่าไม่มีคำตอบที่เป็นสากล ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของแต่ละวารสารจะกำหนด

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 สรุปนาหาทัศนะในกระบวนการวิจัย

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
1. การกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัย	หัวข้อวิจัยกับปัญหาวิจัย สิ่งใดเกิดก่อนกัน?	เริ่มจากหัวข้อวิจัย ไป สู่ ปัญหาวิจัย	ศุภชัย ยาวะประภาษ (2544) และ ศศิพัฒน์ ยอดเพชร (2551)	เป็นไปได้ทั้ง 2 กรณี บางครั้งนักวิจัยอาจเริ่มจากการมีหัวข้อวิจัยที่สนใจศึกษาและนำไปสู่การกำหนดปัญหาวิจัย แต่บางกรณีนักวิจัยอาจเริ่มจากมีปัญหาวิจัยที่สงสัยใคร่รู้แล้วจึงนำไปสู่การกำหนดหัวข้อวิจัย
		เริ่มจาก ปัญหาวิจัย ไป สู่ หัวข้อวิจัย	พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2531) และ รวีวรรณ ชินะ ตระกูล (2545) สุวิทย์ ภาณุจारी (2563)	
		อธิบายร่วมกันเป็นหัวข้อปัญหาวิจัย	องอาจ นัยพัฒน์ (2551) และ ณรงค์ ศรีสวัสดิ์ (2552)	
		คำถามนี้เป็นปัญหาโลกแตก ทั้งสองเรื่องต้องปรับจนเข้าหากันตลอดเวลา	ชานินทร์ ศิลป์จารุ (2557)	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
	ปัญหาวิจัยกับคำถามวิจัยเหมือนกันหรือไม่?	เหมือนกัน	บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ และพิสมัย เสรีขจรกิจเจริญ (2560) วรรณฎาภักทรสุข (2557) พิเชิต ฤทธิ์รัฐฎ (2561) ธนัน อนุมานราชธน (2544) ณีฐฎวิภา สิ้นสุวรรณ (2564)	เหมือนกัน
		ต่างกัน	นงลักษณ์ วิรัชชัย (2552) ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และศิริชัย กาญจนวาสี (2561)	
	ปัญหาวิจัยจำเป็นต้องเขียนในรูปประโยคคำถามหรือไม่?	ต้องเขียนในรูปประโยคคำถาม	Kerlinger (1986) ศุภชัย ยาวะประภาษ (2544) ซไมพร กาญจนกิจสกุล (2556) ณีฐฎวิภา สิ้น สุวรรณ (2564)	ควรเขียนในรูปประโยคคำถาม แม้ว่าจะเขียนในรูปประโยคบอกเล่าได้ แต่ไม่เป็นที่ยอมรับ

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
		เขียนในรูปแบบประโยคบอกเล่าได้	พรรณี ลี กิจวิวัฒน์ (2553)	
		แม้จะเขียนเป็นรูปประโยคบอกเล่าได้ แต่การเขียนในรูปประโยคคำถามเป็นรูปแบบที่ดีที่สุด	ธันน์ อนุমানราชธน (2544)	
วัตถุประสงค์วิจัยจำเป็นต้องเขียนในรูปประโยคบอกเล่าหรือไม่?		ต้องเขียนในรูปประโยคบอกเล่า	เพ็ญแข แสงแก้ว (2541) สุวิมล ทิรกานันท์ (2549) กุหลาบ รัตนสังข์ธรรม (2550ก) ณัฐวิภา สินสุวรรณ (2564)	ควรเขียนในรูปประโยคบอกเล่า
		ไม่จำเป็นสามารถเขียนเป็นรูปประโยคคำถามได้	วัลลภ ลำพาย (2551)	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
	ควรกำหนดจำนวนข้อของวัตถุประสงค์การวิจัยมากน้อยเพียงใด?	2-3 ข้อ	วรรณณี แกมเกตุ (2555)	ขึ้นอยู่กับ 1) ระยะเวลาที่มีในการทำวิจัย 2) ความซับซ้อนของวิธีการในการได้มาซึ่งคำตอบในแต่ละวัตถุประสงค์วิจัย และ 3) ความสนใจของนักวิจัย
		2-5 ข้อ	กุหลาบ รัตนสังขธรรม (2550ก)	
		3-5 ข้อ	บุญธรรม จิตอนันต์ (2545) วัลลภ ลำพาย (2551)	
2. การทบทวนวรรณกรรม	การทบทวนวรรณกรรมควรนำเสนอความเห็นส่วนตัวหรือไม่?	ไม่ควรวิจารณ์หรือเสนอความคิดเห็นของตนมากกว่าที่จำเป็น	อัญชณา ณระนอง (2554) ธีรภัทร เสรีรังสรรค์ (2561)	ควรมีการวิเคราะห์/สังเคราะห์เนื้อหาที่ได้ทำการทบทวนมาใช้เพียงการนำข้อความมาปะติดปะต่อกันเท่านั้น แต่ไม่ควรวิจารณ์หรือเสนอความเห็นของตนมากกว่าที่จำเป็น
		ควรนำเสนอความเห็นเชิงวิพากษ์วิจารณ์และประเมินค่าด้วย	กาญจนา วัธนสุนทร (2550)	
	การนำเสนอแนวคิดทฤษฎี และ ส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	ควรเขียนแยกแนวคิดทฤษฎี และ ส่วนของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกจากกัน	อภิวัฒน์ สมาริ (2561) ศศิธร แม้นสงวน (2562)	ทำได้ทั้ง 2 แบบ

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
	ควรนำเสนอแบบแยกส่วนหรือแบบบูรณาการ?	ควรเขียนร่วมกันในเชิงบูรณาการ	สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) พงษ์เทพ สันติกุล (2561)	
		ทำได้ทั้ง 2 แบบ	ชาลิสา มากแผ่นทอง (2559) อัครวิณแสงพิกุล (2562)	
	เอกสารที่นำมาใช้อ้างอิงควรเขียนมาแล้วไม่เกินกี่ปี?	ไม่ควรเกิน 5 ปี	บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2549) นางสาวลักษณ วัชรชัย (2552)	ให้อยู่ในดุลยพินิจของนักวิจัย โดยอย่างน้อยควรมีเอกสารที่ทันสมัยในการทบทวนด้วย
		ไม่ควรเกิน 10 ปี	พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา (2558) อรพรรณ คงมาลัย และอัญญาดิฐา ดิษฐานนท์ (2562)	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
		ควรคัดเลือกเอกสารที่ทันสมัย แต่ไม่กำหนดปีย้อนหลัง ให้อยู่ในดุลยพินิจของนักวิจัย	นิภา ศรีไพโรจน์ (2531) วรรณญา ภัทรสุข (2557) ศรีเพ็ญ ททรัพย์মনชัย มนวิกา ผดุงสิทธิ์ และ นภดล ร่มโพธิ์ (2557) พัทธนี เชายจรรยา (2558)	
3. การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย	การวิจัยเชิงคุณภาพ จำเป็นต้องมีกรอบแนวคิดในการวิจัยหรือไม่?	ควรกำหนดกรอบแนวคิด ไม่จำเป็นต้องกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย	วรรณณี แกมเกตุ (2555)	ในกรณีที่เป็นการศึกษาแบบทฤษฎีฐานราก นักวิจัยอาจทำการสร้างกรอบแนวคิดการวิจัยในลักษณะที่เป็นกรอบแนวคิดชั่วคราว ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนได้เมื่อลงเก็บข้อมูลในภาคสนาม
4. การกำหนดสมมติฐาน	การวิจัยเชิงพรรณนาในการวิจัยเชิงปริมาณ ต้องกำหนด	ไม่ต้องกำหนดสมมติฐาน กำหนดสมมติฐาน	กุหลาบ รัตนสังข์ธรรม (2550ข) Lastrucci (1963) เพ็ญแข	จะกำหนดสมมติฐานหรือไม่ก็ได้

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
	สมมติฐานวิจัยหรือไม่?	การวิจัยได้	แสงแก้ว (2541)	
5. การออกแบบวิจัยและเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย	การจับสลากแบบแทนที่หรือแบบไม่แทนที่เหมาะสมกว่ากัน?	แบบแทนที่เหมาะสมกว่า	สุรพงษ์ โสธนะเสถียร (2549) สุวรรณหา ชูโชติ (2541)	กระทำได้ทั้ง 2 แบบ
		แบบไม่แทนที่เหมาะสมกว่า	สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2546) พรรณณี ลีกิจวัฒน์ (2553)	
		กระทำได้ทั้ง 2 แบบ	ชานินทร์ ศิลป์จาร์ (2557) นิภา ศรีไพโรจน์ (2531)	
การสุ่มแบบมีระบบ ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีบัญชีรายชื่อประชากรหรือไม่?	จำเป็นต้องมี	จำเป็นต้องมี	ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ (2538) ชาลิสา มากแผ่นทอง (2559)	ควรมี เว้นแต่กรณีที่ไม่สามารถหาบัญชีรายชื่อประชากรได้
		ไม่จำเป็นต้องมี	กฤษสิรี รื่นรัมย์ (2553) องอาจ นัย พิฒัน (2551)	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
	การสู่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอนต้องมีอย่างน้อยกี่ขั้นตอน?	2 ขั้นตอนขึ้นไป	พิชิต พิทักษ์ เทพสมบัติ (2547) เพ็ญแข แสงแก้ว (2541)	ควรมีอย่างน้อย 2 ขั้นตอนขึ้นไป แต่ขั้นตอนที่ผสมต้องไม่ใช่การสู่มแบบแบ่งชั้นภูมิที่อาศัยการสู่มแบบง่ายหรือแบบมีระบบในขั้นตอนสุดท้ายหรือการสู่มแบบแบ่งกลุ่มที่อาศัยการสู่มแบบง่ายหรือแบบมีระบบในขั้นตอนสุดท้าย
		3 ขั้นตอนขึ้นไป	ประสาท เนื่องเฉลิม (2556) ภัทรา นิคมานนท์ (2539)	
	การสู่มตัวอย่างแบบบังเอิญกับแบบตามสะดวกเหมือนกันหรือไม่?	เหมือนกัน	ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) วรณิ แกมเกตุ (2555)	เหมือนกัน
		ต่างกัน	จุมพล สวัสดิยากร (2520) พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2553)	
	การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยพิจารณา	อธิบายเป็นร้อยละแบบจุด	ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์ (2504) จุมพล สวัสดิยากร (2520)	ทั้ง 2 แบบเป็นการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ไม่น่าเชื่อถือควรใช้วิธีอื่น เช่น การคำนวณจากสูตร การเปิดตารางสำเร็จรูปใช้

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
	จากขนาดประชากรควรเก็บร้อยละเท่าไร?	อธิบายเป็นร้อยละแบบช่วง	สุรศักดิ์ หลาบมาลา (2523) บุญชม ศรีสะอาด (2545)	โปรแกรม G*Power เป็นต้น
6. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย	แบบสอบถามควรมีความยาวมากน้อยเพียงใด?	ไม่ควรเกิน 2 หน้า	Cook, Health & Thompson (2000)	ควรยึดหลักเกรงใจผู้ตอบ จำนวนหน้าที่เหมาะสมโดยประมาณ ไม่ควรเกิน 5 หน้า (หรือถ้ามีตัวแปรมากเต็มที่ไม่ควรเกิน 10 หน้า)
		ไม่ควรเกิน 3-4 หน้า	ปฏิมา มั่นศิลป์ (2553)	
		ไม่ควรเกิน 4 หน้า	Sudman & Blair (1998)	
		ไม่ควรเกิน 10 หน้า	เครือวัลย์ ลิ้มปิยะศรีสกุล (2539)	
	จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาควรมีขั้นต่ำกี่คน?	3 คน	ชูศรี วงศ์รัตน์ (2549)	3 คน
5 คน		สมจิตรา เรืองศรี (2555)		

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
	เกณฑ์ตัดสินค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามควรกำหนดค่าที่เท่าใด?	0.50 ขึ้นไป	อัครา ประเสริฐสิน (2563)	ไม่มีหลักเกณฑ์ที่แน่นอน หากต้องการให้ได้รับการยอมรับว่ามีความเชื่อมั่นสูง ควรกำหนดที่ 0.80
		0.70 ขึ้นไป	ยุทธ ไทยวรรณ (2553) สมจิตรา เรืองศรี (2555) เฉลิม พล ศรีหงษ์ (2565) สายฝน ไชยศรี (2565)	
		0.80 ขึ้นไป	ปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2549) พรรณี ลีกิจวัฒน์ (2553) บุญใจ ศรีสถิตยัรภากร (2555)	
		- งานวิจัยพื้นฐาน 0.80 ขึ้นไป -แบบทดสอบ 0.70 ขึ้นไป -แบบทดสอบที่ใช้คัดเลือกบุคคลที่มีความสามารถ 0.90 ขึ้นไป	สุวิมล ติรกานันท์ (2550)	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
		-แบบทดสอบมาตรฐาน 0.95 ขึ้นไป		
7. การเก็บรวบรวมข้อมูล	อัตราการตอบกลับแบบสอบถามควรมีขั้นต่ำเพียงใด?	ร้อยละ 55.60 ขึ้นไป	Buruch (1999)	ร้อยละ 80 ขึ้นไปสำหรับการแจกด้วยตนเอง และ ร้อยละ 50 ขึ้นไปสำหรับการส่งทางไปรษณีย์
		ร้อยละ 70 ขึ้นไป	Singleton Jr., Straits & Babbie (2010)	
		ร้อยละ 75 ขึ้นไป	พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว (2545)	
		- ร้อยละ 80 ขึ้นไปสำหรับการแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง - ร้อยละ 50 ขึ้นไปสำหรับการส่งแบบสอบถามทางไปรษณีย์	University of Texas at Austin Center for Teaching and Learning (2007 cited in Saldivar, 2012) พิษิต พิทักษ์เทพสมบัติ (2547)	
8. การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล	การวิเคราะห์ถดถอย (regression analysis)	$b = \frac{S_{xy}}{S_{xx}}$	กัลยา วาณิชย์บัญชา (2560) พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ (2548)	ใช้สูตรของนักวิชาการกลุ่มที่ 1 หรือ 2 ก็ได้ เพราะผลลัพธ์ที่ได้มีค่าเท่ากันและเท่ากับผลที่ได้จากโปรแกรม SPSS

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทัศนะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทัศนะของผู้เขียน
	นั้นค่า b หาได้อย่างไร?	$b = \frac{\sum(X - \bar{x})(Y - \bar{y})}{\sum(X - \bar{x})^2}$	ดำรงศักดิ์ วัฒนา (2542) พิสมัย หาญมงคล พิพัฒน์ (2553) จุฑารัตน์ นวประทีป (2561)	
		$b = \frac{\sum XY}{\sum X^2}$	บุญ ช ม ศรีสะอาด (2556)	
9. การเขียนรายงานการวิจัยและเผยแพร่	บทคัดย่อควรมีความยาวเพียงใด?	- วิจัยฉบับสมบูรณ์ 100-400 คำ	ปารีชาต สถาปิตานนท์ (2549)	ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของแหล่งตีพิมพ์ แต่โดยทั่วไปบทคัดย่อในบทความวิจัยมักมีความยาวไม่เกิน 250 คำ ส่วนบทคัดย่อในบทความวิจัยหรือวิทยานิพนธ์มักมีความยาวไม่เกิน 1 หน้า
		- บทความวิจัย 100-150 คำ	สุวิมล ติรภานันท์ (2549)	
		ไม่เกิน 200 คำ	Breakwell, Smith & Wright (2012)	
		125-250 คำ	Johnson & Christensen (2012)	
		150-250 คำ	Ary, Jacobs, Razavieh & Sorensen (2006)	
ไม่เกิน 600 คำ				

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
	บทความวิจัยที่ตีพิมพ์เผยแพร่ควรมีความยาวกี่หน้า?	15-40 หน้า	วารสารรัฐศาสตร์สาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์	ขึ้นอยู่กับเกณฑ์ของแต่ละวารสารกำหนด
		ไม่เกิน 25 หน้า	วารสารวิทยาการ จัดการ มหาวิทยาลัย สงขลานครินทร์	
		15-25 หน้า	วารสารสังคมศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	
		15-20 หน้า	วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ ม.บูรพา	
		10-15 หน้า	วารสารนักบริหาร มหาวิทยาลัยกรุงเทพ	

กระบวนการวิจัย	คำถาม	ทักษะของนักวิชาการ	แหล่งอ้างอิง	ทักษะของผู้เขียน
		8-10 หน้า	วารสารวิชาการ ศรีปทุม ชลบุรี	

บทสรุป

บทความเรื่อง “กระบวนการวิจัย: นานาทักษะสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ” ได้ทำการรวบรวมทักษะที่แตกต่างหลากหลายของนักวิชาการในแต่ละขั้นตอนของกระบวนการวิจัย ที่นักวิชาการได้บรรยายไว้ต่างกัน จำนวน 22 ประเด็นคำถาม ซึ่งสอดคล้องอยู่ใน 9 ขั้นตอนการวิจัย อันได้แก่ **ขั้นที่ 1** การกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 5 ข้อ **ขั้นที่ 2** การทบทวนวรรณกรรม ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ **ขั้นที่ 3** การกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 1 ข้อ **ขั้นที่ 4** การกำหนดสมมติฐาน ประกอบด้วยคำถาม 1 ข้อ **ขั้นที่ 5** การออกแบบวิจัยและเขียนข้อเสนอโครงการวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 5 ข้อ **ขั้นที่ 6** การสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วยคำถาม 3 ข้อ **ขั้นที่ 7** การเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วยคำถาม 1 ข้อ **ขั้นที่ 8** การจัดระเบียบและวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วยคำถาม 1 ข้อ และ **ขั้นที่ 9** การเขียนรายงานการวิจัยและเผยแพร่ ประกอบด้วยคำถาม 2 ข้อ

ทั้งนี้ จะพบว่าคำถามในแต่ละประเด็นที่ได้รวบรวมมาทั้ง 22 ข้อ นั้น นักวิชาการได้ให้คำอธิบายที่แตกต่างหลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึงความยังไม่เป็นสากลของคำตอบ ทั้งๆ ที่การวิจัยพยายามที่จะเป็นวิทยาศาสตร์ มีความเป็นระเบียบ กฎเกณฑ์ เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบที่ถูกต้องแม่นยำ น่าเชื่อถือ ที่เป็นเช่นนั้น เพราะคำถามต่างๆ เหล่านั้นที่ผู้เขียนยกมา ยากต่อการตัดสินใจถูกหรือผิด คำตอบที่ได้ เป็นเรื่องของความคิดเห็นส่วนบุคคลของนักวิชาการแต่ละคน มากกว่า เช่น ควรกำหนดจำนวนวัตถุประสงค์วิจัยที่ข้อจึงจะเหมาะสม การทบทวนวรรณกรรมควรนำเสนอความเห็นส่วนตนด้วยหรือไม่ เอกสารที่นำมาใช้อ้างอิงไม่ควรมีอายุเกินกี่ปี การสุ่มตัวอย่างแบบง่ายด้วยการสลับสลากระบบ แทนที่หรือแบบไม่แทนที่แบบใดเหมาะสมกว่านั้น ควรใช้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาอย่างน้อยกี่คน อัตราการตอบกลับแบบสอบถามขั้นต่ำ ควรมีร้อยละเท่าใด หรือบทความวิจัยควรมีความยาวเท่าไร เป็นต้น คำถามเหล่านี้ หากนักวิชาการคนใดมีความเคร่งครัดก็อาจกำหนดกฎเกณฑ์ไว้สูง ขณะที่นักวิชาการบางท่านอาจพิจารณาในเชิงปฏิบัติมากกว่า ในประเด็นความแตกต่างหลากหลายทางความคิดนี้ หากผู้ศึกษาไม่ตระหนักให้ดี และเชื่อว่า คำอธิบายดังกล่าวนี้เป็นหลักการที่เป็นสากลที่นักวิชาการทุก ๆ คนอธิบายเหมือนกัน ก็จะเป็นการเข้าใจผิดอย่างยิ่ง และเมื่อนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ไปใช้ในการดำเนินการวิจัยก็อาจถูกโต้แย้งจากผู้อื่น (โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากผู้อื่นที่ว่านี้ยึดถือเกณฑ์จากนักวิชาการต่างกลุ่มความคิดกัน) ดังนั้นสำหรับผู้เขียนจึงมีข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำวิจัยในการยึดหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การเป็นนักวิจัยมืออาชีพ ดังนี้

1) ควรอ้างอิงหลักเกณฑ์ต่างๆ จากนักวิชาการเสมอเพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือของหลักเกณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย ไม่ควรกล่าวลอยๆ

2) ควรอ้างอิงหลักเกณฑ์ต่างๆ จากนักวิชาการที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จัก เพราะจะทำให้ได้รับการยอมรับจากผู้อื่นมากกว่า

3) ควรอ้างอิงข้อมูลจากหลายแหล่ง ซึ่งการอ้างอิงข้อมูลที่มีความเห็นสอดคล้องกันเกี่ยวกับเกณฑ์นั้นๆ จากหลายแหล่งจะช่วยทำให้งานดูมีความน่าเชื่อถือเพิ่มขึ้น

4) หากพบว่านักวิชาการแต่ละกลุ่มที่มีความเห็นต่าง ในแต่ละกลุ่มล้วนมีนักวิชาการที่มีชื่อเสียง และรวมถึงแต่ละกลุ่มความเห็นมีนักวิชาการที่อธิบายเช่นนั้นจำนวนไม่น้อย ผู้วิจัยพึงพิจารณาถึงเหตุผลที่แท้จริงของการกำหนดหลักเกณฑ์นั้นๆ และตัดสินใจบนพื้นฐานที่เหมาะสมกับการวิจัยของตน

อย่างไรก็ตามจากความแตกต่างหลากหลายของคำอธิบายต่อประเด็นต่างๆ ในแต่ละขั้นตอนการวิจัยนั้น ผู้เขียนมิได้มีเจตนาที่จะโจมตีว่าการแสวงหาคำตอบต่อสิ่งที่สงสัยใคร่รู้ด้วยวิธีการวิจัยเป็นวิธีที่ไม่เหมาะสมหรือขาดความน่าเชื่อถืออย่างใด เพียงแต่ต้องการบ่งชี้ถึงความหลากหลายทางความคิด และในความเป็นจริงหากพิจารณาให้ดีจะพบได้ว่าจุดร่วมอย่างหนึ่งของนักวิชาการทุกท่านคือ จุดเริ่มต้นของการวิจัยจะเริ่มจากการกำหนดหัวข้อและปัญหาวิจัย และสิ้นสุดกระบวนการวิจัยที่การเขียนรายงานการวิจัยและการเผยแพร่ โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการซึ่งแต่ละขั้นแต่ละตอนล้วนมีความสัมพันธ์เป็นเหตุเป็นผลซึ่งกันและกัน เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบต่อปัญหาหรือคำถามวิจัยที่ผู้วิจัยได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้น

เอกสารอ้างอิง

- กัลยา วานิชย์บัญชา. (2560). *หลักสถิติ* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: ธรรมสาร.
- กาญจนา วันชนสุนทร. (2550). “บทที่ 3 การทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง” ใน *ตำราชุดฝึกอบรบหลักสูตรนักวิจัย* (หน้า 41-74). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- กฤษาลี รื่นรัมย์. (2553). *การวิจัยการตลาด* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กุหลาบ รัตนสังฆธรรม. (2550ก). บทที่ 2 การตั้งโจทย์วิจัย. *ตำราชุดฝึกอบรบหลักสูตรนักวิจัย*, หน้า 24-40. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- กุหลาบ รัตนสังฆธรรม. (2550ข). บทที่ 4 การตั้งสมมติฐานการวิจัย. *ตำราชุดฝึกอบรบหลักสูตรนักวิจัย*, หน้า 24-40. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- เครือวัลย์ ลิ้มปิยะศรีสกุล. (2530). *การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จุฑารัตน์ วรประทีป. (2561). *หลักสถิติ* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จุมพล สวัสดิยากร. (2520). *หลักและวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: ศูนย์การศึกษาและฝึกอบรมการวิจัยทางสังคมศาสตร์ สภาวิจัยแห่งชาติ.
- เฉลิมพล ศรีหงษ์. (2565). การประเมินความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม: จะทำอย่างไรให้ถูกต้อง. *วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์*, 5(1), 28-47.

- ชไมพร กาญจนกิจสกุล. (2556). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). ตาก: โพรเจ็คท์ ไฟฟ์.
- ชาลีสา มากแผ่นทอง. (2559). *การวิจัยการสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2549). *เทคนิคการเขียนเค้าโครงการวิจัย: แนวทางสู่ความสำเร็จ*. กรุงเทพฯ: ไทเนรมิตกิจ อินเทอร์เน็ต โปรเกรสซิฟ.
- ณรงค์ ศรีสวัสดิ์. (2552). *เทคนิคการวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคม*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐวิภา สินสุรธณ. (2564). *การวิจัยเพื่อการโฆษณาและประชาสัมพันธ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดำรงค์ วัฒนา. (2542). *สถิติประยุกต์สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางรัฐประศาสนศาสตร์และรัฐศาสตร์*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะรัฐศาสตร์ โครงการผลิตตำราและเอกสารประกอบการสอน.
- ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และ ศิริชัย กาญจนวาสี. (2561). *วิธีวิทยาการวิจัย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ทันใจ.
- ชนัน อนุমানราชชน. (2544). *การวิจัยเชิงปริมาณทางสังคมศาสตร์*. เชียงใหม่: เชียงใหม่พิมพ์สวย.
- ชานินทร์ ศิลป์จารุ. (2557). *การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS และ AMOS* (พิมพ์ครั้งที่ 15). กรุงเทพฯ: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ธีรภัทร เสรีรังสรรค์. (2561). *ประมวลสาระชุดวิชาการระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์* (หน่วยที่ 5 การทบทวนวรรณกรรมการวิจัยเชิงคุณภาพ, หน้า 1-69. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นงลักษณ์ วิรัชชัย. (2552). *วิจัยและสถิติ : คำถามชวนตอบ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาวิจัยและจิตวิทยาการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- นิภา ศรีไพโรจน์. (2531). *หลักการวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: ศึกษาพร.
- บุญใจ ศรีสถิตยน์รากร. (2555). *การพัฒนาและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย :คุณสมบัติการวัดเชิงจิตวิทยา*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2556). *วิธีการทางสถิติสำหรับการวิจัย 1* (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2549). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักท์.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ และพิสมัย เสรีขจรกิจเจริญ. (2560). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการสาธารณสุข: กรณีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร*. กรุงเทพฯ: จามจุรีโปรดักส์.
- บุญธรรม จิตอนันต์. (2545). *การวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ปฎิมา มั่นศิลป์. (2553). *คู่มือการสร้างแบบสอบถามงานวิจัยทางสังคมของชุมชนในป่าชายเลน*. ชลบุรี: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 1.
- ประสาธน์ เถืองเฉลิม. (2556). *วิจัยการเรียนรู้การสอน*. กรุงเทพฯ: วี.พี.พี. (1991) จำกัด.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2549). *ระเบียบวิธีวิจัยการสื่อสาร* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- พงษ์เทพ สันติกุล. (2561). การวิจัยทางวิทยาศาสตร์สังคมสำหรับนักศึกษาและผู้ปฏิบัติงานสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พรเพ็ญ เพชรสุขศิริ. (2548). การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อการบริหาร. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- พรธนี ลีกิจวัฒน์. (2553). การวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, คณะครุศาสตร์
- พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว. (2545). ศาสตร์แห่งการวิจัยทางการเมืองและสังคม (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สถาบันวิถีไทย และสมาคมรัฐศาสตร์แห่งประเทศไทย.
- พระครูสังฆรักษ์เกียรติศักดิ์ กิตติปัญญา. (2558). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์. เชียงใหม่: ประชากรธุรกิจ.
- พวงรัตน์ ทวีรัตน์. (2531). การวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, สำนักทดสอบทางการศึกษาและจิตวิทยา.
- พัชณี เขยจรรยา. (2558). การวิจัยเชิงปริมาณทางนิเทศศาสตร์. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ. (2547). การสำรวจโดยการสุ่มตัวอย่าง: ทฤษฎีและปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เสมาธรรม.
- พิชิต ฤทธิ์จรรยา. (2561). เทคนิคการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิสมัย หาญมงคลพิพัฒน์. (2553). หลักสถิติ 1. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เพ็ญแข แสงแก้ว. (2541). การวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี.

- ภัทรา นิคมานนท์. (2539). ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับการวิจัย. กรุงเทพฯ: อักษรรา
พิพัฒน์.
- ยุทธ ไกยวรรณ์. (2553). หลักสถิติวิจัยและการใช้โปรแกรม SPSS. กรุงเทพฯ:
สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รวีวรรณ ชินะตระกูล. (2545). วิธีวิจัยการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ:
เฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง.
- ล้วน สายยศ และอังคณา สายยศ. (2538). เทคนิคการวิจัยทางการศึกษา (พิมพ์
ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรัญญา ภัทรสุข. (2557). ระเบียบวิธีวิจัยทางสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 5).
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัลลภ ลำพาย. (2551). เทคนิควิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาต. (2565ก). ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณกับความเป็น
สากล (ที่ยังไม่เป็นสากล?) : บทสำรวจความหลากหลายของคำอธิบายการ
สุ่มตัวอย่างและการหาขนาดตัวอย่างในหนังสือระเบียบวิธีวิจัยและสถิติเพื่อ
การวิจัยโดยนักวิชาการไทย. วารสารรามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์,
5(2), 120-161.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาต. (2565ข). หลากลีลาการเขียนนำเสนอผลการทบทวน
วรรณกรรมในการวิจัย: มุมมองที่แตกต่างของนักวิชาการไทย. วารสาร
รามคำแหง ฉบับรัฐประศาสนศาสตร์, 5(1), 1-27.
- วีระยุทธ พรพจน์ธนาต. (2566). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์และรัฐประศาสน
ศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ศรีเพ็ญ ทรัพย์มณฑัย, มนวิภา ผดุงสิทธิ์ และนภดล ร่มโพธิ์. (2557). *การวิจัยทางธุรกิจ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ฟิลิกส์เซ็นเตอร์.
- ศศิธร แม้นสงวน. (2562). *การวิจัยทางคณิตศาสตร์ศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ศศิพัฒน์ ยอดเพชร. (2551). *ระเบียบวิธีวิจัยทางสวัสดิการสังคมและสังคมสงเคราะห์* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เทพเพ็ญวานิสย์.
- ศักดิ์ ผาสุกนิรันต์. (2504). *ข้อเสนอแนะบางประการสำหรับนักวิจัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์.
- ศุภชัย ยาวะประภาษ. (2544). *การวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมจิตรา เรืองศรี. (2555). *ระเบียบวิธีวิจัยทางการศึกษา* (บทที่ 10 เครื่องมือในการวิจัย, หน้า 269-343). กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- สายฝน ไชยศรี. (2565). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์ : การบริหารทรัพยากรมนุษย์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุจิตรา บุญยรัตพันธุ์. (2563). *ระเบียบวิธีวิจัยสำหรับรัฐประศาสนศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 19). กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, คณะรัฐประศาสนศาสตร์.
- สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์. (2546). *ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- สุรพงษ์ โสธนะเสถียร. (2549). *หลักและทฤษฎีการวิจัยทางสังคมศาสตร์* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ประสิทธิ์ภักดิ์แอนด์พริ้นติ้ง.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. (2523). *วิจัยการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แพรวพิทยา.
- สุวรรณ ฐาโชติ. (2541). *วิธีวิจัยทางสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สุวิทย์ ภาณุจारी. (2563). การวิจัยทางการบริหารการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). นครปฐม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2549). ระเบียบวิธีการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุวิมล ตีรกานันท์. (2550). การสร้างเครื่องมือวัดตัวแปรในการวิจัยทางสังคมศาสตร์: แนวทางสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- องอาจ นัยพัฒน์. (2551). วิธีวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: สามลดา.
- อภิวัฒน์ สมาริ. (2561). วิทยาระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐประศาสนศาสตร์. สงขลา: เทมการพิมพ์.
- อรพรรณ คงมาลัย และอัญญา ดิษฐานนท์. เทคนิควิจัยด้านการบริหารเทคโนโลยีและนวัตกรรม. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อัญชณา ณ ระนอง. (2554). ระเบียบวิธีวิจัย. กรุงเทพฯ: แสงสว่างเวิลด์เพรส.
- อัครา ประเสริฐสิน. (2563). เครื่องมือการวิจัยทางการศึกษาและสังคมศาสตร์. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อศิวิน แสงพิกุล. (2562). ระเบียบวิธีวิจัยด้านการท่องเที่ยวและการโรงแรม. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Ary, D., Jacobs, L. C., Razavieh, A., and Sorensen, C. (2006). *Introduction to Research in Education*. (7th ed.). Canada: Thomson Wadsworth.
- Babbie, E. 2010. *The Practice of Social Research*. (12th ed). Boston: Wadsworth, Cengage Learning.

- Baruch, Y. (1999). Response Rates in Academic Studies – A Comparative Analysis. *Human Relations*, 52(4), 421-434.
- Breakwell, G. M., Smith. J. A., and Wright, D. B. (2012). *Research Methods in Psychology*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publication Inc.
- Cook, C., Heath, F. and Thompson, R. L. (2000). A Meta-analysis of Response Rates in Web or Internet-based Surveys. *Educational and Psychological Measurement*, 60(6), 821-836.
- Johnson, B., and Christensen, L. (2012). *Educational Research: Quantitative, Qualitative, and Mixed Approaches*. (4th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE Publication, Inc.
- Kerlinger, F. N. (1986). *Foundations of Behavioral Research*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
- Lastrucci, C. L. (1963). *The Scientific Approach: Basic Principles of Scientific Method*. Cambridge, MA: Schenkman Publishing Company.
- Singleton Jr., R. A., Straits, B. C., and Straits, M. M. (1993). *Approach to Social Research*. (2nd ed.). New York: Oxford University Press.
- Saldivar, M. G. (2012). *A Primer on Survey Response Rate*. Tallahassee, FL: Learning Systems Institute, Florida State University.
- Sudman, S., and Blair, E. (1998). *Marketing Research: A Problem Solving Approach*. Boston: McGraw Hill.